

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐՐՈՐԻ ՄԱՍ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԻ

ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՏԿԵՐԱԿՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Բան ոչ է քարքառ լեզուոյն, այլ՝ խոկումն մտացն:
ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻ

Բ. Պատկերը՝ Նարեկացու Ստեղծագործութեան մէջ

Անմահութեան քաղճանքը յատուկ է մարդուն: Բանաստեղծներին՝ առաւել եւս: Նարեկացին սթափ գիտակցել է ոչ միայն իր ստեղծագործութեան համամարդկային արժէքը, այլ եւս իր անմահութիւնը տեսել է նրա յարատեւութեան մէջ: Նա կանխատեսել է, որ իր Մատեանը պատմուելու է ազգերին, քաղաքներու է ժողովուրդներին, դրոշմուելու է մարդկային իմացութեան դռների վրայ եւ տպաւորուելու է գգայութեան սեմերին՝ մարդուն ցոյց տալու համար քարոյական վերափոխման եւ ինքնակատարելագործման ուղին, իսկ ինքը թէեւ որպէս մահկանացու պիտի վախճանուի, սակայն իր մատեանի յարակայութեամբ պիտի մնայ յաւերժ անմահ: Համամարդկային այս գաղափարը արտայայտել են տարբեր դարաշրջանների բանաստեղծներ: Հետաքրքիր է նոյն գաղափարի գեղարուեստական մարմնաւորման պատկերների իւրայատկութիւնը դարերի հոլովոյթում: Բնահիւսական շրջանի եւ գրաւոր դպրութեան սահմանագծի արտայայտութիւն է Յոբ երանելու իղձը. «Ո՛ր տայր ինձ գրել գրանս իմ, եւ հանել զնոսա ի մատեան յաւիտեան, գրչաւ երկաթեաւ ի կապարի կամ ի վէմս քանդակեալ (Յոբ, ԺԹ, 23-24): Յոբին

մտահոգում է քանաւոր խօսքի կարճատեւ կեանքը: Գիրը յաւերժացնում է խօսքը: Նա ցանկանում է, որ իմաստուն խօսքը հասնի սերունդներին՝ իրրեպ մատեան, իրրեւ փորագրուած յուշարձան:

Հորացիոսը, սակայն, արդէն գիտակցում է, որ բանաստեղծի ստեղծագործութիւնը նրա յիշատակի կոթողն է: (3) Բանաստեղծն ինքն է կանգնեցնում իր անձեռակերտ յուշարձանը: Նա վստահ է, որ իր յուշարձանն աւելի երկար է կանգուն մնալու մարդկային յուշաշխարհում, քան պղնձակերտ կոթողները պատուանդանների վրայ: Հորացիոսի այս բանաստեղծական պատկերը համահնչիւն է անտիկ գեղարուեստական մտածողութեանը:

Շեյֆապիրը մի շարք սոնետներ է նուիրել մահուան ու անմահութեան թեմային (55րդ, 65րդ, 74րդ եւ այլն): Մահուանը կարելի է յաղթահարել ոչ միայն սերունդ թողնելով՝ անմահանալով ժառանգների մէջ, այլեւ ստեղծագործութեամբ: Ըստ Շեյֆապիրի՝ արուեստը ոչ միայն ժամանակի յուշարձանն է, այլեւ հեղինակի անմահութեան: Բանաստեղծը յարատեւում է իր թողած տողերի մէջ: Եւ ոչ միայն բանաստեղծը՝ այլեւ քարեկամը,

որին ձօնուած են իր երգերը: Այս միտքն արտայայտուած է մասնաւորապէս նրա 55րդ սոնետում: (4)

Նոր ժամանակների բանաստեղծներից նոյն նիւթին են նուիրուած Ալեքսանդր Պուշկինի «Յուշարձան» բանաստեղծութիւնը: Զեւական տեսակէտից Պուշկինն արձագանգում է Հորացիոսին: Մինչդեռ գաղափարական տեսակէտից նրանք գեղարուեստական մտածողութեան տարբեր դարաշրջանների ներկայացուցիչներ են: Հորացիոսի բանաստեղծութեան ծանրութեան կենտրոնը կազմում է այն միտքը, որ մահկանացու էակը ստեղծագործման իր աշխատանքով ներմարմնաւորում է իր վաստակի մէջ եւ անմահութիւն ու փառք է նուաճում դարերում: Պուշկինի մօտ գաղափարական ծանրութեան կենտրոնը փոխանցւում է բանաստեղծի դերին, ժողովրդի, մարդկութեան համար նրա ստեղծագործութեան ունեցած նշանակութեան ընդգծմանը: Իբրեւ բանաստեղծ՝ նա հաւատարիմ է մնացել ազատութեան, հումանիզմի, գեղեցիկի իդեալներին, ուստի ինքը եւս պիտի յիշուի դարերում՝ իր անձեռակերտ յուշարձանով: (5)

Նարեկացին եւս իր ստեղծագործութիւնը պատկերացնում է որպէս յուշարձան: Բայց Նարեկացու գեղարուեստական պատկերն էապէս տարբերում է մի կողմից բիբլիական Յոբի եւ անտիկ Հորացիոսի, միւս կողմից՝ Վերածնութեան դարաշրջանի եւ նոր ժամանակների բանաստեղծների գեղարուեստական պատկերներից: Նարեկացին իր Մատեանը կտակում է մարդկութեանը եւ Աստծուն: Նա պաղատում է Աստծուն, որ սրտի ողբերից հիւսուած իր Մատեանը մշտապէս լինի նրա առջեւ, յարատեւ հնչի նրա ականջին՝ արդարների բերանով, սրբութեան սրահում ընծայուի նրան, խնկարկուի նրա անուան տաճարում,

բուրմունք տարածի նրա փառքի սեղանին, պահուի նրա գանձարանի մէջ՝ ամբարուած նրա ունեցուածքի հետ.

*Կացցէ՛ առաջի քո մշտնջենաւոր,
Եւ յիշատակեսցի՛ ի լսելիսդ քո
հաճապագ,*

*Բարբառեսցի՛ շրթամբք ընտրելոց
քոց*

*Եւ խաւսեսցի՛ քերանով
հրեշտակաց քոց,*

*Տարածեսցի՛ հանդէպ աթոռոյ քոյ,
Եւ ընծայեսցի՛ ի սրահ սրբութեան
քոյ.*

*Խնկեսցի՛ ի տանար անուան քոյ,
Եւ բուրեսցի՛ ի սեղան փառաց
քոց.*

*Պահեսցի՛ ի գանձարանի քում,
Եւ համբարեսցի՛ ի ստացուածս
քո:*

(Բան ԶԸ, ք)

Իր անմահութեան ժամկետը Նարեկացին չի գծում մարդկային մոտին հասանելի դարերի տեւողութեամբ եւ սերունդների յիշողութեամբ: Նրա համար կայ աստուածային անիմանալի յաւիտենութիւնը: Այդ յաւիտենութիւնն է նրա հոգու յաւերժութեան չափանիշը.

*Իսկ ինձ եղիցի պատգամս այս
բանի*

*Արձան փորագրեալ ամենեւին
անեղծանելի,*

*Որ փոխանակ իմոյ եղկելոյս անձին
մահացուի՝*

*Անդադար հնչմամբ հեծութեան
լալոյ*

Առանց լռելոյ միշտ աղաղակէ:

*Լիցի՛ եւ ոսկերացս քակտեցելոց
ի հողապատեան շիրիմ վերարկուին*

*Անմոռուչ ձայնիւ զայս խոստո-
վանել,*

Հասցէ՛ եւ մարմնոյս ի հող լուծելոյ

*Բարբառով իմն անագդելեալ
ծածկատեսիլդ զսոյն պաղատիլ:*

(Բան ԿԶ, ա)

Այսպիսով, Գրիգոր Նարեկացու գեղարուեստական պատկերների համակարգը օրինաչափօրէն ներդաշնակում է նրա դարաշրջանի գեղարուեստական մտածողութեանը, քրիստոնէական հումանիզմի նրա իդեալին եւ գրականութեան աշխարհականացման միտումներին: Տրոհելի պատկերների իր անտրոհելի միասնութեան մէջ գեղարուեստական հոյակերտ պատկեր է Մատեանը՝ ամբողջութեամբ վերցրած: Առանձին պատկերների մասնակի վերլուծութիւնը երբեմն խաթարում է երկի ամբողջական ընկալմանը: Եւ փորձեցի ընդհանուր գծերով ցոյց տալ Մատեանի պատկերային համակարգի իւրայատկութիւնը: Մատեանի իւրաքանչիւր գլուխ կարելի է դիտել իրրեւ առանձին պատկեր՝ իր մասերի եւ ամբողջութեան փակ շրջագծի մէջ: Եւ այդուհանդերձ, նրանք սերտօրէն շաղկապուած են իրար թէ՛ ընդհանուր գաղափարով եւ թէ՛ քնարական հերոսի զգացմունքների միասնութեամբ: Ահա թէ ինչու տեղին է թուում վկայակոչել ռուս մեծ գրող Լեւ Տոլստոյի ուսանելի մի դիտողութիւնը, որ լոյս է սփռում նաեւ Մատեանի պատկերային հիւստեամբի առանձնայատկութեան վրայ: «Արուեստի երկի համար ամենից կարեւորն է, որպէս զի նա կիզակէտի նման ինչ-որ մի բան

ունենայ, այսինքն՝ այնպիսի մի բան, որի մէջ միաւորուեն կամ որից ելնեն բոլոր հառազայթները: Եւ այդ կիզակէտն էլ անմատչելի պէտք է լինի բառերով լիովին բացատրելու համար: Արուեստի լաւ երկը հենց նրանով է կարեւոր, որ նրա հիմնական բովանդակութիւնը, իր ողջ լրիւութեամբ, կարող է արտայայտուած լինել միայն իրենով»: (6)

ԱՆՐԻՒՄՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԱԿՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

Բ. Պատկերը Նարեկացու Ստեղծագործութեան ԱԼՅ

3. Гораций, Оды, эподы, сатюры, послания, М., 1970, с.176.

4. Ահա Շեյնսպիրի այդ ստղերը.

Արեաների հոյակերտ դամբանները մարմարեայ իմ այս եզօր երգերից աւելի շատ չեն ապրի, Քո պատկերը նրանց մէջ աւելի վառ կը շողայ, Քան դարերի փոշու մէջ՝ շիրմաբալի գրերի: (55րդ ստեղծից: Վ. Շեյնսպիր, Սոնետներ, Բարգմ. Դ.Գալսեան, Յովհ. Քելիշեան, Երևան, 1961, էջ 71:)

5. Ահա եւ Պուշկինի ստղերը.

Օ ոչ- եւ չեմ մեռնի - հոգիս նուիրական երգով իմ անիւնից երկար կ'ապրի եւ կը մնայ անկողծ, Եւ կը լինեմ եւ փառապանծ, որքան լուսնի նկրճո Կ'ապրի թեկուզ մի բանաստեղծ: (Ա. Ս. Պուշկին, Երկեր, հ. 1, Երևան, 1956, էջ 402, Բարգմ. Ն. Զարեանի):

6. А. О. Гольденвейзер. Вблзуе Толстого, М., 1959, с.68.

(Շարունակելի)

Ա. ՂԱԶԻՆԵԱՆ